

POSTANOWIENIE

28 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Marcin Łochowski

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 28 marca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej H.L.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim

z 14 stycznia 2021 r., V Cz 283/20,

w sprawie z wniosku H.L.

z udziałem W.W., R.W., G.W., P.W. i M.W.

o stwierdzenie nabycia spadku po A.S.,

**uchyla zaskarżone postanowienie oraz punkt 2
poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego
w Strzelcach Krajeńskich i sprawę przekazuje Sądowi
Rejonowemu dla m.st. Warszawy w Warszawie do ponownego
rozpoznania.**

Marcin Łochowski Małgorzata Manowska Joanna Misztal-Konecka

(M.M.)

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Strzelcach Krajeńskich postanowieniem z 7 sierpnia 2020 r. odrzucił wniosek H. L. o stwierdzenie nabycia spadku po A. S. zmarłym w grudniu 1939 r. ostatnio stale zamieszkałym w B.. Sąd I instancji ustalił, że A. S. był obywatelem polskim. Ponadto, Sąd ten ustalił, na podstawie treści wniosku o stwierdzenie nabycia spadku z 22 grudnia 2019 r. oraz pisma wnioskodawczyni z 24 lipca 2020 r., że w skład spadku wchodzi w zasadzie wyłącznie nieruchomość znajdująca się w B..

Sąd pierwszej instancji zważył, że ostatnim miejscem zamieszkania spadkodawcy była miejscowość, która obecnie położona jest na terytorium Białorusi. W wyniku traktatu Ribbentrop – Mołotow z 28 września 1939 r. doszło do zmiany przebiegu przedwojennych granic. Zmiany te objęły także miejscowość B.. Miasto to zostało zaanektowane przez ZSRR po 17 września 1939 r. Te zmiany terytorialne zostały usankcjonowane dopiero umową z 16 sierpnia 1945 r. zawartą pomiędzy Polską a ZSRR. Sąd Rejonowy wskazał, że na terytorium Białorusi położona jest również nieruchomość wchodząca w skład spadku po A. S.. W tym stanie rzeczy, zdaniem Sądu I instancji, do oceny jurysdykcji krajowej sądu polskiego zastosowanie znajdzie art. 45 ust. 2 umowy o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych zawartej 26 października 1994 r. w Mińsku, która weszła w życie 30 lipca 1995 r. (Dz. U. z 1995 r. , Nr 128, poz. 619). Sąd ten zauważył, że ratyfikowane umowy międzynarodowe mają pierwszeństwo przed ustawami, a zatem ten przepis, a nie art. 1108 § 1 k.p.c. ma zastosowanie dla ustalenia istnienia jurysdykcji krajowej sądów polskich. Zgodnie natomiast z art. 45 ust. 2 powołanej umowy międzynarodowej, w sprawach spadkowych dotyczących mienia nieruchomego właściwe są sądy państwa, na którego terenie znajduje się nieruchomość wchodząca w skład spadku. Skoro zatem nieruchomość znajduje się w B., który obecnie leży w Białorusi, to właściwe w sprawie stwierdzenia nabycia spadku są sądy białoruskie.

Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim postanowieniem z 14 stycznia 2021 r. oddalił zażalenie wnioskodawczyni. Sąd II instancji podzielił dokonane przez sąd I instancji ustalenia faktyczne i przyjął je za własne. Uznał, że w skład spadku po A. S. wchodzi nieruchomość, która w chwili śmierci spadkodawcy położona była na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Dopiero z dniem 5 lutego 1946 r. na podstawie ratyfikowanej umowy z 16 sierpnia 1945 r. zawartej pomiędzy Polską Rzeczpospolitą Ludową a ZSRR nieruchomość ta znalazła się w granicach ZSRR, a obecnie położna jest na terytorium Białorusi. W konkluzji Sąd Okręgowy wskazał, że mimo zatem tego, że w dacie otwarcia spadku nieruchomość wchodząca w jego skład znajdowała się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, to w dacie wszczęcia niniejszego postępowania znajdowała się na terytorium Białorusi. To z kolei, w świetle regulacji umowy bilateralnej, zawierającej normy szczególne względem norm zawartych w Kodeksie postępowania cywilnego, nakazuje przyjąć brak jurysdykcji krajowej sądów polskich. Sąd II instancji uznał również, że w rozpoznawanej sprawie nie ma podstaw dla przyjęcia jurysdykcji krajowej na podstawie art. 1099¹ k.p.c., ponieważ brak jest w aktualnym stanie sprawy podstaw do twierdzenia, że przeprowadzenie postępowania spadkowego przed sądami państwa obcego (Białorusi) jest niemożliwe albo nie można wymagać jego przeprowadzenia.

W skardze kasacyjnej wywiedzionej od postanowienia Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie art. 382 w zw. z art. 232 zd. 2 w zw. z art. 1099 § 1 i art. 13 ust. 2 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 227 w zw. z art. 1099 § 1 i art. 13 ust. 2 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 228 w zw. z art. 1099 § 1 i art. 13 ust. 2 k.p.c. oraz naruszenie art. 15 ust. 1 w zw. z art. 628 i art. 200 w zw. z art. 1097 i art. 13 ust. 2 k.p.c. W skardze kasacyjnej zarzucono także naruszenie art. 1008 w zw. z art. 45 ust. 2 umowy pomiędzy Rzeczpospolitą a Białorusią z 26 października 1994 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych przez przyjęcie, że w niniejszej sprawie jurysdykcję mają sądy białoruskie, jako że w skład masy spadkowej wchodzi nieruchomość położona na terenie Republiki Białoruś, podczas gdy Sądy I i II instancji nie przeprowadziły w tym zakresie postępowania dowodowego.

W konkluzji skarżąca wnosiła o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego w Strzelcach Krajeńskich, zniesienie postępowania w obu instancjach i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu dla m. st. Warszawy (ewentualnie Sądowi Rejonowemu w Strzelcach Krajeńskich) do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlega uwzględnieniu, chociaż większość podniesionych w niej zarzutów jest bezzasadna. Zwrócić również należy uwagę na to, że skarga sporządzona została bardzo niestarannie, o czym świadczy m. in. to, że powołano w niej kilkakrotnie art. 1008 k.p.c. dotyczący postępowania egzekucyjnego zamiast art. 1108 k.p.c., a w niektórych przypadkach jednostki redakcyjne Kodeksu postępowania cywilnego podzielono na ustępy zamiast na paragrafy.

Nie zasługują na uwzględnienie zarzuty naruszenia art. 382 w zw. z art. 232 zd. 2 w zw. z art. 1099 § 1 i art. 13 ust. 2 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 227 w zw. z art. 1099 § 1 i art. 13 ust. 2 k.p.c. oraz art. 382 w zw. z art. 228 w zw. z art. 1099 § 1 i art. 13 ust. 2 k.p.c. Zarzuty te zmierzają do zakwestionowania stanu faktycznego ustalonego przez Sądy obu instancji, przy czym w odniesieniu do Sądu Okręgowego koncentrują się one na uchybieniu polegającym na podzieleniu ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Rejonowy. W tym kontekście należy zauważyć, że zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Co do zasady zatem Sąd Najwyższy jest związany ustalonymi w sprawie faktami – zgodnie z przyjętą w prawie polskim koncepcją Sąd Najwyższy jest sądem prawa, a nie sądem faktów. Kwestia składu spadku sytuuje się niewątpliwie na płaszczyźnie faktów a nie prawa i z tego względu uchyla się spod oceny Sądu Najwyższego. Na marginesie tylko Sąd Najwyższy wskazuje, że zgodnie z art. 922 § 1 k.c. – co do zasady – prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi czwartej Kodeksu cywilnego. W chwili śmierci spadkodawca był właścicielem (według twierdzeń samej wnioskodawczyny) nieruchomości położonej w B. i prawo własności tej nieruchomości przeszło na

spadkobierców A. S.. Dla wyniku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku zmierzającego do deklaratywnego potwierdzenia dziedziczenia (co do zasady) bez znaczenia są dalsze losy tej nieruchomości.

Pomimo powyższej konstatacji Sąd Najwyższy uznał, że Sądy obu instancji naruszyły art. 1108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 2 umowy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Białorusią z 26 października 1994 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych przez przyjęcie, że sam fakt, iż w skład spadku wchodzi nieruchomość położona obecnie na terenie Białorusi wyklucza jurysdykcję sądu polskiego w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po obywatelu polskim. Zgodnie z art. 670 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., sąd spadku bada z urzędu, kto jest spadkobiercą. Treść postanowienia spadkowego określona została natomiast w art. 677 § 1¹ k.p.c. Nie obejmuje ona wyszczególnienia praw i obowiązków majątkowych spadkodawcy, które przeszły z chwilą jego śmierci na spadkobierców. W przeszłości wyjątek dotyczył odrębnego stwierdzenia nabycia spadku w zakresie gospodarstwa rolnego, ale również bez określenia tego gospodarstwa. Kolejno wskazać należy, że zasadą, wynikającą z art. 1108 § 1 k.p.c., jest to, że do jurysdykcji krajowej należą sprawy spadkowe, jeżeli spadkodawca w chwili śmierci był obywatelem polskim lub miał miejsce zamieszkania bądź miejsce zwykłego pobytu w Rzeczypospolitej Polskiej. Jurysdykcja ta została ograniczona, a nie wyłączona w umowie o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych z 26 października 1994 r. zawartej pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Białorusią. Zgodnie z art. 45 ust. 2 tej umowy, sądy białoruskie posiadają jurysdykcję w sprawach spadkowych dotyczących mienia nieruchomego, nie zaś ogólnie w każdej sprawie spadkowej, jeśli w skład spadku wchodzi nieruchomość. Powyższe oznacza, że jurysdykcji sądów polskich w sprawach spadkowych po obywatelach polskich nie wyklucza to, że w skład spadku wchodzi nieruchomość położona na terytorium Białorusi. Posiadanie tej jurysdykcji nie przesądza jedynie w powyższej sytuacji o tym, czy wydane przez sąd polski postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po obywatelu polskim będzie skuteczne również wobec nieruchomości położonej poza granicami Polski.

Z tego względu Sąd Najwyższy uznał, że odrzucenie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po A. S. z tego tylko względu, że w skład spadku wchodzi nieruchomość położona na terytorium Białorusi sprzeczne jest z art. 1108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 45 ust. 2 umowy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Białorusią z 26 października 1994 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych. Uchylając zaskarżone postanowienie i pkt 2 poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego w Strzelcach Krajeńskich i przekazując sprawę Sądowi Rejonowemu dla m. st. Warszawy do ponownego rozpoznania Sąd Najwyższy miał na uwadze treść art. 628 *in fine* k.p.c. oraz okoliczność, że to sąd spadku uprawniony jest do badania i oceny swojej jurysdykcji w sprawie spadkowej.

Mając na uwadze przedstawione okoliczności Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ zdanie drugie w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzekł jak na wstępie.

(r.g.)

[ał]